

İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Petrol Analizi

Doç. Dr. Kubilây BAYSAL

PETROL TÜKETİMİNDEKİ PATLAMA

Savaş sonrasında beri petrol tüketimindeki artış patlama derecesinde olmuştur.

Enerji kaynakları arasında petrolün payı 1949'da % 24 iken 1972'de % 43'e yükselmiştir. 1948 - 1972 yılları arasında K. Amerika dışındaki Batı'da petrol tüketimi 2,4 milyondan 26,2 milyon varil/gündeye erişerek 11 kat artmıştır. Komünist ülkelerde petrol tüketiminin büyüme hızı biraz daha az olmasına karşın tüketim miktarı, Komünist olmayan dünyanın yaklaşık 1/4'ü kadardır (1972'de)

K. Amerika tüketimi ise, aynı yıllar arasında 6 milyondan 18 milyon varil/gündeye yükselerek 3 kat artmıştı. Komünist olmayan dünyanın Savaş sonrası gereksinmesinin 2/3'ünü yabancı pazarlar karşıladı. Petrol kullanımında bu patlama mevcut petrol ortaklıklarının büyümesine ve yeni ortaklıkların sanayiye girmesine neden oldu.

Savaş sonrası uluslararası petrol hareketlerinde büyük bir artma ve niteliğinde de esaslı değişimler görüldü. ABD'nin ihracatçı olan geleneksel rolü değişerek ithalâtçı olmuştu. Orta Doğu'dan öteki ülkelere ihracat günde 1938'de 0,250 milyon varil iken, 1950'de 1,5 milyon varil, 1969'da 10,9 milyon varil, 1972'de 16,7 milyon varil ve 1975'de 30,3 milyon varile erişmiştir. Aynı tarihlerde Karaippler'den K. Amerika'ya 0,550 milyon varil/günde, 1,2 milyon varil/günde, 3,3 milyon varil/günde, 3,5 milyon varil/günde, 3,2 milyon varil/gündeye ve K. Afrika'dan 1950'de ihmal edilebilirken 1972'de 3,4, 1975'de de 18,5 milyon varil/gündeye erişmiştir. Avrupa pazarlarına akan Sovyet petrolü, ise 1972'de 1,0 milyon varil/gündeye yükselmişti (1).

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda arıtma tesislerinin, üretim yapan ülkelere tüketim pazarlarına sahip olan ülkelere kaydığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce uluslararası petrol ticaretinin 2/3'ü petrol ürünlerinde, 1972'de yaklaşık % 83'ü ham petrolde ve % 17'si de petrol ürünlerinde olmuştur.

PETROL ARZININ ARTIŞI

Tüketimdeki patlama ve isteklendirilen savaş sonrası petrol sanayii, kapasitesini hızla genişletti. 1948'de 41 milyar varil (1950'de 95) olan Komünist olmayan dünya petrol rezervi 1975'de 562 milyar varile yükseldi. Ham petrol üretimi 1948'de 3 milyondan 43,6 milyon varil/gündeye, arıtma kapasitesi 2,8 milyondan 1975'de 59,8 milyon varil/gündeye çıktı. Tanker filosu 1938'de 17,6 milyon DW (Deadweight) tondan 1975'de 283,0 milyon DW tona erişti. Esas boruyolu 1948'de 1 896,1 km.den

1972'de 24 135 km. ye yükseldi ve pazar kolaylıkları da oransal olarak genişledi. Petrol sanayiinin sabit kıymetlerdeki gayri safi yatırım miktarı 1946'da 6,9 milyar Dolar'dan 1972'de 134 milyar Dolar'a çıktı. Görüldüğü gibi savaş sonrası dönemde petrol sanayiindeki büyüme oram şaşırtıcı biçimde yükselmiştir (2).

Yeni petrol arzında egemenlik Orta Doğu, Venezuela, K. Afrika ve Sovyetler Birliği'ndedir. Yeni arıtma kapasitelerinin çoğu, B. Avrupa ve Japonya gibi esas tüketici uluslarda tesis edilmiştir.

Teknolojik gelişmeler, denizdeki petrol üretimi, yeni zenginleştirme yöntemleri, süper tankerler, büyük çaplı boruyolları, katalitik ıslah (yenilik), pazarı yönlendiren arıtma tesisleri ve büyük hacimli perakende servis istasyonları vb. yeni ortaklıklar için fırsatlar yarattı ve emvali mevcut olan kurulu ortaklıklara göre, onlara yerel ve diğer maliyet avantajları verdi.

Petrol arama ve geliştirmede yatırımı toplamaya doğru kuvvetli bir eğilim vardır. Bu, büyük ölçüde rekabet zorlamaları, ev sahibi hükümetlerce petrol ortaklıklarına yapılan baskılar, büyük vurgunun cazibesi ve hükümet ortaklıklarının desteklediği faaliyetlerden meydana geldi.

Savaş sonrası verimli yatırımlarının sonucu olarak büyük kapasite fazlası, sanayi her kısmında 1950 sonunda ortaya çıktı ve 1960'lar boyunca da devam etti. İspatlanmış rezervler, 1972 tüketim oranını 30 yıl karşılayacak yeterlikteydi. 1970'lere dek mevcut kolaylıklardan dolayı yıllık üretim 1/5 oranında bir hızla yükseldi, deniz taşıması ve arıtmada % 15 - 20 kullanılmamış kapasite fazlası vardı. Rakip pazarlardaki talep ve arz arasındaki dengesizlik fiyatları düşürmeye ve yatırımdaki kârları daha azaltmağa yöneltti.

HÜKÜMET MÜDAHALELERİNİN YOĞUNLAŞMASI

Savaş sonrası hükümete ait petrol siyasetlerinin etkisi ile özel petrol ortaklıkları artmış ve rakebeti kuvvetlendirmişti. 1972 yılında özel ortaklıklar dünya petrolünün ve ürünlerinin 9/10'unu sağlamışlardı. Hükümetlerin giderek artan oranda petrol sanayiine müdahale ettikleri görülmektedir. Bu müdahaleler, özel petrol tasarruflarını ulusallaştırmak, hükümetin sahip olduğu ortaklıklar kurmak, arıtma ve pazarlamayı düzenlemek, yüksek vergiler koymak ve en önemlisi petrol fiyatına ve üretime karar vermek biçiminde olmaktadır.

Hükümete ait artan müdahalelerin başlıca nedenleri :

- Sömürgeci imparatorlukların parçalanmasıyla 90'a yakın ulusun meydana çıkması ve bunların her birinin ayrı amacı, yararı ve siyasetinin olması.
- Sovyetler Birliği'nin süper bir güç durumuna gelmesi, bağımsızlığına yeni kavuşan veya bağımsızlık mücadelesindeki ulusları

desteklemek için mücadele yöntemini seçmesi ve dünya sahnesine güçlü bir devlet destekleyicisi olarak çıkması,

- Ülkelerin ekonomik bloklarda gruplaşmasının (EEC, OPEC, OAPEC gibi) petrol siyasetinde değişimler meydana getirmesi.
- Petrolü bulunan az gelişmiş ülke halklarının okuma, seyahat ve haberleşmedeki şaşırtıcı gelişmeleri, daha yüksek yaşama düzeylerine ivedilikle erişmek için bir sabırsızlık yaratması.

Hükümetler ve uluslararası örgütlerin müdahalesi İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra petrol sanayiinin hemen her yönünü etkiledi. Savaş öncesi yabancı petrol ortaklıkları imtiyazlarının çoğunluğu hükümetler tarafından kişisel olarak görüşülerek, büyük alanları kapsayarak, uzun bir zaman süresinde ve bir veya birkaç ortaklığa verilmişlerdi. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok ülke, genel petrol yasaları koyarak daha küçük fakat daha çok miktarda, daha kısa süreli imtiyazları birçok ortaklığa verdiler. Bazı ülkeler de, yabancı petrol ortaklıklarına bir ücret esaslı üzerinden, hükümetlerin müteahhitleri gibi çalışmalarına izin verdi. Bu siyasetler, petrol sanayiine yeni girenlere petrol alanlarını açtı.

Hükümetler önemli oranda egemenlik haklarını ve petrol üretimindeki vergileri arttırdılar. Bu durum petrol ortaklarının kazançları ve yatırımdaki karlarını azalttı. Savaş sonrası dönemde petrol ve ürünlerinde ticaret yapma engellerinin (kambiyo denetimlerinin genellikle gevşemesi, ithalattaki kotaların liberalleşmesi) giderek gevşemesi, daha fazla hükümet müdahaleleri karşısında bir istisna idi. 1957'de ABD'de petrol ithal kotalarının yükü, pazarlamada ABD ortaklıklarına çevrildi. Bu durum, petrol arzını ve dolayısıyla petrol pazarlarındaki rekabeti arttırdı ve Komünist olmayan ülkelerin çoğunda rekabete ait pazar siyasetlerinin kuvvetli bir canlanmasına tanık olundu.

1959'dan sonra ulusların örgütlenmiş grupları da petrolle uğraşmışlardır. B. Avrupa'nın petrol ithalatçısı ülkeleri, çeşitlenmeğe ve ucuz maliyetli enerji kaynaklarını sağlamaya önem vererek, bir ortak pazar enerji siyasetine doğru hareket ettiler. Komünist olmayan petrol ihracatlarının % 93'ü ve petrol rezervlerinin % 78'ini veren ülkeler afişe petrol fiyatlarını yükseltmek ve gelirlerini arttırmak amacıyla OPEC'i oluşturdular. Böylece petrol ortaklıklarının petrol fiyatları üzerindeki baskıları kerteli (tedrici) olarak azaldı.

YENİ ORTAKLIKLARIN SANAYİYE GİRİŞİ

1953'den 1972'ye dek olan dönem süresinde, petrol sanayiine 300'den fazla özel ortaklık ve 500 hükümet ortaklığı girdi veya petrol sanayiinde faaliyetlerini önemli ölçüde genişletti. 1972'de en az 50 yeni bütünleşmiş petrol ortaklıkları çalışıyordu.

Yeni girenlerin hücumu giriş koşullarını daha kolaylaştırmaya, belli riskleri daha azaltmaya ve daha yüksek kâr teşviklerine neden oldu. Liberalleşmiş hükümet siyasetleri, petrol sahalarını yeni imtiyaz sahiplerine ve pazarları yeni arıtma tesislerine ve dağıtımcılara açtı. Teknolojik ilerlemeler yeni olanaklar yarattı. Petrol tüketiminin hızla büyümesi, yeni petrol rezervlerinin bulunmasında çarpıcı başarılar ve uygun vergi düşüncelerinin hepsi petrol ortaklıklarının belli risklerini düşürdü. 1950'lerin ortalarına dek kurulan ortaklıkların yüksek kâr oranları da bir kandırma idi. ABD pazarının daha yavaş büyümesi, yerli üretim denetimleri ve ithal kotaları dikkati yabancı pazarlara çevirdi. Hükümet ortaklıkları ulusal enerji siyasetlerini tamamlamak, döviz tasarruf etmek veya ulusal egemenlik ve prestiji bir sembol olarak kullanmak için sanayiye girdiler.

Toplu olarak, yedi büyüklerden gayri ortaklıklar, Sovyet Petrol Tröstü dahil, 1953 ve 1972 sonu arasında arama imtiyazları alanını arttırdılar. Bu ortaklıkların Komünist olmayan dünyadaki petrol arama imtiyazlarını toplam % 36'dan % 76'a, sahip oldukları petrol rezervlerini % 8'den yaklaşık % 33'e, petrol üretimlerini % 13'den % 29'a genişlettiler, sahip oldukları tankerleri % 71'den % 81'e arttırdılar. arıtma kapasitelerini % 27'den % 51'e yükselttiler ve Doğu Yarım Küresi'nin başlıca ülkelerinde petrol ürünleri pazarlamasını toplam hacmin % 28'inden % 46'sına genişlettiler.

1953'de sadece 28 ABD ortaklığının ve 15 diğer ülke ortaklıklarının (yedi büyüklerden başka) kendi ülkeleri dışında petrol arama hakları vardı ve % 35'den fazla imtiyaz alanlarını ellerinde tutuyorlardı. 1972 sonunda 330'dan fazla diğer ortaklıkların dünyanın 122 alanında arama hakları vardı ve imtiyaz alanlarının % 69'unu ellerinde tutuyorlardı (3).

SANAYİNİN YAPISINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Petrol sanayiinde Savaş sonrası değişmelerin dünya çapındaki başlıca etkileri şöyle özetlenebilir: Petrol sanayiinin her bölümünde rakiplerin adedinin artması, yoğunluğun azalması, en büyük yedi ortaklığın pazarı işgalinin hafiflemesi ve dolayısıyla sanayii daha çok çeşitli (heterojen) yapması idi. Kurulmuş ortaklıklar faaliyetlerinin her bölümünde farklı yeni rakip gruplarla karşılaştı ve rekabet giderek arttı.

Yedi büyüklerin toplu olarak yıllık ortalama büyüme hızı 1953 ve 1972 arasında sanayinin pek çok bölümlerinde yüksekti: Rezervlerde % 9, üretimde % 9, arıtma kapasitelerinde % 8 ve ürün pazarlamasında % 13. Bir grup olarak yeni gelenlerin büyüme hızı çok daha fazla yüksekti: Rezervlerde % 19, üretimde % 15, arıtma kapasitesinde % 15 ve ürün pazarlamasında % 18.

Birlikte alındığından en büyük yedi ortaklık, 1953 - 1972 döneminde sanayinin her bölümünde belli azalmalardan zarar gördü. 1972'de yedi büyüklerin deyişi ile diğerlerinin yabancı petrol sanayiindeki yapısını açıklamak istatistikî olarak anlamsızdır. Bu bakımdan dev dört ortaklık - Exxon, Shell, Texaco, ve BP - birçok faaliyet alanlarında diğerlerinin çok üstünde bulunmaktadır, fakat yeni gelenlerle genişleyen bir grup büyüklük ve ekonomik güçte yedi büyükler arasında diğer üç ortaklığa gittikçe artan benzerlikler taşıdı. Petrol sanayii 1953'de petrol rezervlerindeki günlük üretim ve petrol satışlarındaki çok yüksek yoğunluktan 1972'de ılımlıya, arıtma kapasitesi ve ürün pazarlamasında oldukça yüksek yoğunluktan düşüğe, imtiyazların sahipliğinde ılımlı yoğunluktan düşüğe ve tanker kapasitesi sahipliğinde düşük yoğunluktan çok düşük bir yoğunluk durumuna yöneldi.

İmtiyaz alanları, rezervler, üretim, arıtma kapasite veya ürün pazar satışları konusunda yedi büyükler arasında özel ortaklıkların pazar işgal oranlarında her yıl uygun olmayan değişimler ortaya çıktı. Bu değişimler tutarsızdılar.

Sanayiye giren ortaklıkların çokluğu ve mevcut olan ortaklıkların yararlarının artan çeşitliliği, yeni petrol kuyularının keşifleri ve yeni pazarların açılması sanayinin çeşitliliğini büyük ölçüde arttırdı (4).

SANAYİNİN YAPISINDAKİ DEĞİŞİKLİKLER

Petrol sanayiinde savaş sonrası değişmelerin dünya çapındaki başdaki önemli değişmelerle beraber olmuştur. Fiyat hareketleri, yatırım kazançlarındaki değişmeler ve teknolojik ilerleme hızının hepsi büyümenin varlığına, etkili rekabete yansdı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce petrol arzı tüketime oranla azdı. Petrol ABD'de körfezden (Gulf Delivered) yabancı pazarlara gönderilerek fiyatlandırdı. Bu fiyatlandırma esas bilindiği gibi 1948 ve 1949'da tarihe karıştı.

Petrol fiyatları İran Körfezi'ndeki çıkış limanlarında fiyatlandırıldığı zaman bariz bir biçimde düştü. Bu durum petrolün Batı Yarım Küresi'nde Doğu Yarım Küresi'ndeki pazarlara göre daha ucuz satılması olanağını verdi (5).

Kore Savaşı sırasında kısıtlanan arzla, İran ve Süveyş bunalımları sonucu olarak petrol talebinin ani yükselmesi güçlü bir satıcılar pazarını, 1950 - 1957 arasında, oluşturdu. Karaipler ve İran Körfezi'ndeki afişe fiyatlar 1953 ve 1957'de yükseldi.

1957'den sonra petrol üretim fazlası ve ABD ithal kotalarının baş göstermesi Komünist olmayan dünyada bir alıcılar pazarının oluşmasına neden oldu. Birçok yeni arzcular petrollerini büyüyen bir miktarda bütünlüşmemiş arıtma tesislerine satmaya başladılar. İran Körfezi ve

Karaiperler çıkış limanlarında afişe FOB fiyatlar 1959 ve 1960'da 1953 düzeylerine düşerek yaklaşık % 15 indirildi. Ek iskontolar ve düşürülmüş nakliye ücretleri nedeniyle başlıca pazarlarda bütünleşmemiş arıtma tesislerinin giriş limanlarında ödedikleri fiyatlar da daha çok düştü (1957 ve 1962 arasında % 25 - 35 düştü ve 1970 başlarına dek genellikle böylece devam etti)ve 1970'de yeniden yükselmeye başladı.

Petrol fiyatları başlıca tüketici ülkelerde esas olarak pazarda saptanmaya başladı. Bütünleşmemiş arıtma tesisleri petrolü, miktarı artan yeni üreticilerden daha düşük fiyatla sağlayabilirler ve bütünleşmemiş pazarlama ortaklıkları arıtılmış ürünleri düşük fiyatlarla yeni satıcılardan elde edebilirlerdi. Düşük maliyetli petrolle çalışan bütünleşmemiş arıtma tesisleri, kendi ulusal pazarlarında ürün fiyatlarını düşürdüler. Böylece, petrolün fiyatı her ulusal pazarda petrol ürünleri fiyatlarına daha sıkı bir biçimde bağlı kaldı. Satıcılar arasındaki eksik bilgi, şiddetli rekabet ve alıcılar ile isabetli pazarlık etme, ulusal pazarlar içinde ve arasında sistemli olmayan ve farklı fiyatlara neden oldu.

Uluslararası pazarda arıtılmış başlıca ürünlerin fiyatı (benzinler, gaz yağları ve fuel-oiller) petrol fiyatları gibi oldu. Afişe fiyatlar genel olarak 1957 içinde yükseldi, sonra alıcılar pazarının ortaya çıkışıyla azaldı. Dağıtım fiyatları 1961 süresinde % 5 - 45 arasında düştü ve Dolar devaluasyonuna dek düşük düzeyini sürdürdü. Fazla üretim kapasitesinin kaybolması onların 1970'lerde yükselmesine neden oldu.

Rekabete ait pazar baskıları, petrol ortaklıkları yöneticilerini ürünler ve işletmelerin islahına, daha düşük maliyetlere ve yenilikler yapmaya yöneltti. Araştırma ve geliştirme masraflarına bakıldığında petrol sanayinin teknik gelişmeleri olağanüstü idi.

1970'LERİN DÜNYA PETROL DEVRİMİ VE GELECEĞİ

1970 - 1974 arasında petrol sanayii devrimci ekonomik değişmelere uğradı. Petrol fiyatlama kararları, geleneksel olarak, uluslararası petrol ortaklıklarıyla başlatılmıştı. Bu durum OPEC üyeleri tarafından devralındı. Petrol ihraç eden uluslar, özel petrol üretim emvallerini artan bir biçimde ulusallaştırdı ve tasarrufların çoğunu elde ettiler. OPEC üyeleri petrol fiyatlarını dört katma çıkardılar ve OAPEC üyeleri üretimi kısıt ve siyasal nedenlerle ABD'ye göndermelere yasaklama koydular (ambargo). Bu hareketler ulusların enerji siyasetlerinde, uluslararası ödemeler dengelerinde ve çokuluslu petrol ortaklıklarının rolünde temel değişiklikler meydana getirdi. Ucuz petrol ve petrol fiyatlarını ve üretimlerini belirleyen pazar çağı kapanmıştı.

Dünya çapındaki fiyat enflasyonunun hızlandırılması ve Arap - İsrail savaşı, OPEC'in petrol fiyatlarını yükseltmesine neden oldu. 1973

ve 1974'den yıllara önce, uluslararası ticaret ilişkileri petrol ihraç eden ülkelere karşı hareket etmişti. Onlar, düşük fiyatlı petrol ihracı ile petrol ithal eden ulusların gittikçe artan pahalı imalât mallarını alıyorlardı. Petrol fiyatı devriminin arkasındaki öteki neden Arap - İsrail savaşıyla körüklenen uluscu düşüncelerin artması idi. OAPEC ülkeleri, ekonomik gelişme ve siyasal güçlerini teşvik için elbirliği ile hareket etmeye karar verdiler.

Ulusallaşmanın temel amacı ise tasarrufun çoğuna sahip olma ve kuşkusuz sonuçta kendi hudutları içindeki petrol üretim kolaylıklarını yüzde yüz denetimleri altına almaktır.

Çok hızlı artan petrol fiyatı dolayısıyla 1974 süresinde petrolü kıt olan ulusların OPEC ülkelerine ek olarak ödemeleri gereken miktar yaklaşık 60 milyar Dolar olarak tahmin edilmişti. Birçok ülke borçlarını ödemek için Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yeni kredi kolaylıklarına gereksinme duyuyordu (6). OPEC ülkeleri dahili yatırım kapasitelerini aşan paralarını yabancı ülkelere kârlı işlere yatırmaya ve az gelişmiş ülkelere borç vermeye başladılar. Görüldüğü gibi kısa dönemde ortaya çıkan malî sorunun çözümü zordu fakat olanaksız değildi.

Petrolün dört kat artması kömür, doğal gaz ve nükleer yakıtların fiyatlarında büyük artışlara neden oldu. enel olarak enerji tüketim oranı ve özellikle petrol tüketimi önemli ölçüde düştü. Gelecekteki tüketimin resmî tahminleri yeniden gözden geçirildi ve bunun sonucunda diğer enerji kaynaklarına karşı petrolün rolü azaltıldı. Daha düşük bir oranda petrol tüketimi büyümeye devam edecektir. Bunun için ise, OPEC Kartel'i gelecekte fiyat ve üretim açısından aşırı olmayan bir siyaset izlemelidir.

OPEC'in gelecekteki petrol arzını belirleyeceği beklenir. OPEC'i liberal bir siyaset izlemeye yönelten etkenlere şunların eklenmesi beklenir: Büyük petrol alanlarının keşfedilmesi veya OPEC denetimi dışındaki oil shale (petrollü kaya), tar sands (ziftli kum) ve kömürden petrol çıkarılması veya ham petrol fiyatı çok yükseğe itilirse dünyanın malî olarak yıkılma olasılığıdır. OPEC üyeleri dünya fiyat enflasyonu devam ederse veya üyeleri fazla paraları için kabul edilebilir yatırımlar bulamazlarsa, sınırlayıcı bir siyasete doğru yöneleceklerdir. Böylece OPEC'in akla uygun petrol siyaseti gütmeye yönündeki düşüncelerinin egemen olduğu gözükür. Bununla beraber OPEC ülkelerinin enflasyonu düşürmeye ve OPEC üyeleri tarafından uzun süreli yabancı yatırımları kolaylaştırmaya veya OPEC ülkeleri uzun süreli yararlarına uygun bir biçimde harekete yöneleceklerdir.

OPEC hükümetlerinin elinde olan fiyat ve üretimdeki kararlar görüşmeler sonucu hangi çeşit kurumla ve yolla dünyaya karşılıklı faydalı olacak bir biçimde petrol siyasetlerini formüle etme gereksinme-

sini belirleyecektir. Böyle siyasetler yalnız üreticinin yararlarını temsil eden petrol ihraç eden ülkeler karteli'nin tek taraflı kararlarına uzun bir süre bırakılamaz. Petrol ithal eden ulusların birkaç alıcısının (Oligopson) OPEC bloku ile ortaklaşa pazarlık etmesi meydana gelecek sürtüşmeleri ortadan kaldıramaz.

Uluslararası petrol ortaklıklarının bir konsorsiyumu, petrol ithal eden ülkelerin hükümetleriyle birlikte çalışma ve birlikte pazarlık etmeyi yürütmesi başarılı olamayacaktır. Bu faaliyet yöntemi de aynı eleştirilere açıktır, çünkü bu durum onları uluslararası bir monopsoniye (tek alıcıya) götürebilir. Ayrıca, rekabete ait yönelişleri bozma olasılığı ve hükümetten hükümete pazarlıktan daha az etkili olma gibi engelleri vardır.

Uluslararası bir petrol anlaşması için OPEC ve OECD ülkeleri ve çok uluslu petrol ortaklıkları ile Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin oluşturduğu grubun yapacağı görüşmelerde başarı şansı daha fazladır. Bu durum petrol arzını akla uygun bir fiyat düzeyinde tutmada en iyi yol olarak gözükmektedir. Böyle bir dayanışmayla, birçok yıllar için ve OPEC hükümetlerince istenen vergilerin ve egemenlik haklarının dereceleri saptanabilir ve petrole verilen fiyatlar ve toplam üretim devam edebilir. Bu anlaşma çerçevesinde petrol teşebbüsleri arasındaki pazar rekabeti gerçek fiyatları belirlemeye ve tüm dünyada petrol arzlarını tahsis etmeye devam edecektir. Bununla beraber, global bir petrol siyaset kurumunun tesis edilmesinde engeller çoktur. Ancak, onun yokluğunda enerji bunalımlarının yeniden ortaya çıkması olasılığında petrolü daha fazla bir fiyatla satın alacak birçok ülkenin zararları büyük olacaktır. O halde ülkelerin genel yararları için böyle bir kurul ümit verici olacaktır.

KAYNAKLAR

(1) Buradaki rakamlar için Shell Centre, Charts and Maps, Seminaire on Oil Affairs, July 1971 ve The Petroleum Company Limited (BP), Statistical Review of the World Oil Industry 1975, Public Affairs and Information Dept., London, Designed by Drewry Association and printed at Dix and Motive Press, 1976, s. 10'a bakılabilir.

(2) Shell, a. g. i., BP, a. g. i. ss. 4, 12, 14 ve Kubilây Baysal, Uluslararası Petrol Sorunları, İstanbul Üniversitesi No: 2301 İktisat Fakültesi No: 392, İstanbul, Sermet Matbaası, 1977, ss. 102 - 115, 117.

(3) Fazla bilgi için Baysal, a. g. e., ss. 119 - 136'ya bakınız.

(4) Baysal, a. g. e., ss. 54 - 60, 119 - 136.

(5) Mérigot Jean, Froment Roland, Nations Essentielles de Géographie Economique, Tome I, Paris, Sirey, 1962, ss. 453 - 454'e fazla bilgi için bakılabilir.

(6) Baysal, a. g. e. s. 335.